

จีน-แอฟริกา...อีกหนึ่งความสัมพันธ์ที่น่าจับตามอง

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและทวีปแอฟริกาทวีความแน่นแฟ้นขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในด้านการค้าและการลงทุน โดยปี 2549 นี้ เป็นปีที่จีนและแอฟริกาได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันครบรอบ 50 ปี¹ รัฐบาลจีนจึงได้ประกาศให้ปีนี้เป็น “ปีแห่งแอฟริกาของจีน” และได้จัดให้มีการประชุมจีน-แอฟริกา (Sino-African Summit) ขึ้นที่กรุงปักกิ่ง เมืองหลวงของจีน เมื่อวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2549 ที่ผ่านมานี้ ซึ่งมีผู้นำจีนและผู้นำของประเทศในทวีปแอฟริกา 48 ประเทศ เข้าร่วมการประชุมเพื่อกระชับความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนระหว่างกัน ผลปรากฏว่า มีกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนและแอฟริกาได้ลงนามในข้อตกลงทางธุรกิจร่วมกันจำนวน 14 ฉบับ เป็นมูลค่าราว 1.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในโครงการสำคัญหลายด้าน อาทิ การก่อสร้างระบบเครือข่ายโทรคมนาคมในกินาชา โรงงานอะลูมิเนียมในอียิปต์ และโครงการก่อสร้างทางด่วนในไนจีเรีย เป็นต้น และในการประชุมครั้งนี้ จีนยังประกาศจะให้เงินช่วยเหลือแก่แอฟริกาเพิ่มเป็น 2 เท่า ในอีก 5 ปีข้างหน้า รวมทั้งได้เสนอเงินกู้และวงเงินกู้พิเศษรวม 5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แก่ผู้ซื้อในแอฟริกาที่ต้องการจะนำเข้าสินค้าจากจีน

➤ ผลประโยชน์จากความสัมพันธ์

เงินตราต่างประเทศ
เงินกู้และเงินช่วยเหลือ
สินค้าราคาถูก

ผลประโยชน์ร่วมกัน

พลังงาน และสินค้าโภคภัณฑ์
การยอมรับนโยบายจีนเดียว

สาธารณรัฐประชาชนจีน

จากการที่แอฟริกาอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติประเภทพลังงานและแร่ธาตุต่าง ๆ มากมาย ขณะที่จีนเป็นผู้บริโภควัตถุดิบรายใหญ่ที่สุดของโลกและเป็นผู้นำเข้าน้ำมันรายใหญ่อันดับ 2 ของโลก (รองจากสหรัฐฯ) ทำให้หลายประเทศในแอฟริกาได้รับผลประโยชน์จากการขยายมูลค่าการส่งออกน้ำมัน รวมทั้งสินค้าโภคภัณฑ์อื่น ๆ (แอฟริกาพึ่งพาการส่งออกสินค้าโภคภัณฑ์ในสัดส่วนสูงกว่า 70% ของการส่งออกทั้งหมด) ไปยังจีน และยังคงจะได้รับประโยชน์จากการที่จีนได้เข้าไปลงทุนในแอฟริกาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วย โดยเฉพาะการลงทุนในโครงการด้านพลังงาน การก่อสร้างระบบ

¹ ปัจจุบันจีนมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศในทวีปแอฟริการวมทั้งสิ้น 48 ประเทศ จากทั้งหมด 53 ประเทศ โดยประเทศเหล่านี้ยอมรับการดำเนินนโยบายจีนเดียว และไม่มีกรณีความขัดแย้งในลักษณะทวิภาคีกับไต้หวัน ส่วนอีก 5 ประเทศที่ปัจจุบันยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับไต้หวัน คือ บูร์กินาฟาโซ แกมเบีย มาลาวี เซาตูเมและปรินซิปี และสวาซิแลนด์ อย่างไรก็ตามในอนาคตจีนคาดว่า การเร่งให้ความช่วยเหลือทางการเงินและเข้าไปลงทุนใน 5 ประเทศนี้เพิ่มขึ้น เพื่อจะโน้มน้าวให้ทั้ง 5 ประเทศนี้หันมายอมรับนโยบายจีนเดียวได้ในท้ายที่สุด

สาธารณูปโภคต่าง ๆ และอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ส่งผลให้แอฟริกามีรายได้เงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้น เพื่อนำมาใช้แก้ไข ปัญหาความยากจนและพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคให้เติบโตต่อไป

■ **การค้า** มูลค่าการค้าระหว่างจีนและทวีปแอฟริกาเพิ่มขึ้นเกือบ 4 เท่าตัว ภายในเวลาเพียง 5 ปี จากราว 10 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2543 พุ่งเป็นเกือบ 40 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2548 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 50 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2549 ทั้งนี้ จีนได้ตั้งเป้าว่า ภายในปี 2553 จะเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างกันเป็น 100 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เนื่องจากจีนมองว่า นอกจากน้ำมันซึ่งนำเข้าจากแองโกลาที่เป็นคู่ค้าสำคัญแล้ว แอฟริกายังเป็นแหล่งผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ต่าง ๆ ที่จีนมีความต้องการสูง อาทิ ทองแดง เหล็ก ทองคำขาว นิกเกิล ไม้ซุง และฝ้าย ฯลฯ โดยปัจจุบันจีนเป็นผู้นำเข้าทองแดงรายใหญ่จากแซมเบียและคองโก นำเข้าเหล็กและทองคำขาวจากแอฟริกาได้ นำเข้าไม้ซุงจากกาบอง แคนเมอรูน และสาธารณรัฐคองโก ส่วนฝ้าย จีนนำเข้าจากหลายประเทศในแถบแอฟริกากลางและแอฟริกาตะวันตก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ขณะนี้จีนยังคงเป็นคู่ค้าสำคัญอันดับ 3 ของทวีปแอฟริการองจากสหภาพยุโรป และสหรัฐฯ โดยมีสัดส่วนราว 10% ของมูลค่าการค้าทั้งหมดของแอฟริกา โดยในช่วงที่ผ่านมาแอฟริกาเป็นฝ่ายเกินดุลการค้าจีน แต่ถึงกระนั้น จีนยังได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะเปิดตลาดการค้าให้แก่แอฟริกาเพิ่มขึ้นไปอีก ด้วยการยกเว้นการจัดเก็บภาษีนำเข้าสินค้าจากแอฟริกาเพิ่มขึ้นเป็น 440 รายการ (จากเดิม 190 รายการ) เพื่อขยายมูลค่าการค้าระหว่างกันให้เติบโตต่อไป

■ **การลงทุน** เมื่อมองด้านการลงทุนจะพบว่า ในปี 2547 มูลค่าการลงทุนของจีนในแอฟริกาเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้ากว่า 300% เป็น 900 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเพิ่มเป็น 6.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2548 ซึ่งมีสัดส่วนราว 10% ของมูลค่าเงินลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของจีน โดยแอฟริกาเป็นแหล่งลงทุนด้านพลังงานที่สำคัญของจีน (ปัจจุบันจีนต้องนำเข้าน้ำมันจากแอฟริกาเป็นสัดส่วนราว 30% ของน้ำมันนำเข้าทั้งหมด) ซึ่งขณะนี้จีนได้รับสัมปทานขุดเจาะน้ำมันในไนจีเรีย (ผู้ผลิตน้ำมันรายใหญ่ที่สุดในทวีปแอฟริกาและรายใหญ่อันดับที่ 11 ของโลก) แองโกลา และซูดาน อีกทั้งยังทำข้อตกลงสำรวจและผลิตน้ำมันในอีกหลายประเทศ อาทิ กาบอง และมอริเตเนีย รวมถึงยังชนะการประมูลโครงการเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานหลายโครงการ เช่น การสร้างทางรถไฟ ท่อส่งน้ำมัน ปรับปรุงท่าเรือ ฯลฯ ในประเทศเหล่านี้อีกด้วย

■ **เศรษฐกิจของประเทศในแอฟริกา** รายได้จากการส่งออกที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของหลายประเทศในแอฟริกาขยายตัวดี อีกทั้งชาวแอฟริกันส่วนใหญ่ที่มีกำลังซื้อต่อยังสามารถบริโภคสินค้าราคาถูกจากจีนได้หลากหลายชิ้นด้วย นอกจากนี้ ความต้องการสินค้าโภคภัณฑ์ของจีน อาทิ น้ำมัน ทองแดง และทองคำขาว ฯลฯ ที่เพิ่มขึ้นมาก ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ราคาสินค้าดังกล่าวในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น เป็นผลดีต่อประเทศผู้ส่งออกสินค้าโภคภัณฑ์หลายประเทศในทวีปแอฟริกา ดังจะเห็นจากตัวเลขอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาค Sub-Saharan Africa² ที่มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นจากเฉลี่ยเพียง 2.6% ในช่วงปี 2541-2543 เพิ่มขึ้นเป็น 4.4% ในช่วงปี 2544-2547 ก่อนเพิ่มเป็น 5.5% ในปี 2548 และคาดว่าจะขยายตัวเฉลี่ยสูงกว่า 5% ในช่วงปี 2549-2551

² Sub-Saharan Africa หรือประเทศในแถบแอฟริกาตอนใต้ ประกอบด้วย 48 ประเทศ (ไม่รวมประเทศในแถบแอฟริกาเหนือจำนวน 5 ประเทศ คือ แอลจีเรีย อียิปต์ ลิเบีย โมร็อกโก และตูนิเซีย)

➤ **ปัจจัยเสี่ยงของแอฟริกา.....บนผลประโยชน์ที่ได้รับ**

การที่จีนเข้ามาขยายอิทธิพลด้านเศรษฐกิจในทวีปแอฟริกาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยยึดนโยบายไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศเหล่านั้น ทำให้หลายฝ่ายเกรงว่าในระยะยาวอาจก่อให้เกิดปัจจัยเสี่ยงในหลายด้านต่อแอฟริกาได้ โดยบรรดานักวิเคราะห์จากหลายสำนักได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับผลกระทบในทางลบที่อาจบั่นทอนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหลายประเทศในแอฟริกาจากการรุกคืบของจีนไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

- การยึดหลักธรรมาภิบาลและการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันอาจไม่บรรลุผล เนื่องจากการให้เงินช่วยเหลือและเงินกู้แก่ประเทศในแอฟริกาของจีนปราศจากเงื่อนไขเรื่องการยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในการบริหารประเทศ แตกต่างจากการอนุมัติเงินช่วยเหลือและเงินกู้ของบรรดาประเทศตะวันตกและองค์กรระหว่างประเทศหลายแห่ง เช่น ธนาคารโลก หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ซึ่งมักมีข้อผูกมัดที่เข้มงวดให้รัฐบาลยึดหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งต้องเร่งแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันอย่างจริงจังด้วย

- ไม่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เนื่องจากความต้องการสินค้าโภคภัณฑ์จากประเทศในแอฟริกาที่เพิ่มขึ้นของจีน อาจบั่นทอนแรงจูงใจในการที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศเหล่านี้ให้เกิดความหลากหลายมากขึ้น เพราะปัจจุบันยังสามารถพึ่งพารายได้ส่วนใหญ่จากการส่งออกสินค้าโภคภัณฑ์ อีกทั้งในการเข้ามาลงทุนของจีนนั้น จีนมักจะนำที่มาจากตนเองมาดำเนินโครงการแทนการฝึกอบรมแรงงานท้องถิ่น จึงไม่ก่อให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่นมากเท่าที่ควร รวมทั้งยังไม่สามารถเพิ่มพูนทักษะและความชำนาญให้แก่ชาวแอฟริกันได้ นอกจากนี้ สินค้าราคาถูกของจีนยังเข้ามาแข่งขันกับสินค้าท้องถิ่นของแอฟริกา ซึ่งอาจส่งผลให้บริษัทท้องถิ่นที่ไม่สามารถแข่งขันได้ต้องปิดกิจการลงและจะส่งผลกระทบต่อภาวะการจ้างงานของประเทศในแอฟริกาในระยะต่อไป

- การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานและการคำนึงถึงมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังมีธุรกิจของจีนหลายแห่งที่ยังจ่ายค่าจ้างแรงงานต่ำกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำตามกฎหมาย อีกทั้งยังมีปัญหาที่จีนใช้แรงงานชาวแอฟริกันทำงานเกินจำนวนชั่วโมงทำงานตามกฎหมาย รวมทั้งยังฝ่าฝืนข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อม โดยธุรกิจบางแห่งของจีนที่ดำเนินการอยู่ในแอฟริกา มีการสร้างมลพิษเกินกว่าระดับมาตรฐานที่กำหนด

ส่วนเศรษฐกิจต่างประเทศ ฝ่ายวิชาการ
ธันวาคม 2549